

عوامل انسجام دستوری در سوره مبارکه نبأ و ترجمه فارسی آن (بررسی موردی: ترجمه حسین استاد ولی)

صلاح الدین عبدی*^۱ (دانشیار گروه زبان و ادبیات عرب، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران)
فاطمه زاهد^۲ (کارشناس ارشد گروه زبان و ادبیات عرب، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران)

DOI: [10.22034/JILR.2023.62760](https://doi.org/10.22034/JILR.2023.62760)

تاریخ الوصول: ۲۰۲۳/۰۲/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۸

تاریخ القبول: ۲۰۲۳/۰۷/۱۲

صفحات: ۱-۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۲۱

چکیده

یکی از ویژگی‌های متن داشتن انسجام است، هلیدی و حسن از جمله نظریه پردازان در این حوزه زبان شناسی هستند. به عقیده آنها انسجام متن ناشی از عواملی است که اجزای تشکیل دهنده متن را به هم مرتبط می‌سازد و باعث هماهنگی آن می‌شود؛ این عوامل شامل ابزارهای دستوری، پیوندی و واژگانی است. این پژوهش به شیوه توصیفی-تحلیلی به شرح عوامل انسجام دستوری در سوره مبارکه نبأ و ترجمه فارسی آن از حسین استادولی بر پایه نظریه انسجام هالیدی و رقیه حسن پرداخته است. ابزارهای آفریننده انسجام دستوری در سوره نبأ و ترجمه‌ی منتخب آن شامل عناصر ارجاع، حذف و جانشینی است. در بین این عناصر، عنصر ارجاع از بیشترین بسامد در سوره نبأ و همچنین در ترجمه‌ی منتخب برخوردار هستند و بیشترین تاثیر را در انسجام بخشی به سوره نبأ و ترجمه‌ی آن دارند.

کلید واژه ها: انسجام، ابزار دستوری، سوره نبأ، هالیدی و حسن، ترجمه حسین استاد ولی.

عوامل الترابط النحوي في سورة النبأ المباركة وترجمتها الفارسية (دراسة حالة: ترجمة حسين استاد ولي)

الملخص

من خصائص النص أن يكون متماسكاً، وهليدي وحسن من المنظرين في هذا المجال اللغوي، ووفقاً لهم، فإن تماسك النص ناتج عن العوامل التي تربط مكونات النص وتجعله متناغماً؛ وتشمل هذه العوامل الأدوات النحوية والربطية والمعجمية. شرح هذا البحث بطريقة وصفية تحليلية عوامل الترابط النحوي في سورة المباركة نبأ وترجمتها الفارسية

^۱ نویسنده مسؤول؛ پست الکترونیک: s.abdi@basu.ac.ir

^۲ پست الکترونیک: fa.zahed72@gmail.com

حسین أستاذ ولی بناءً على نظرية التماسك لدى هليدي ورقية حسن. الأدوات التي تخلق الترابط النحوي في سورة النبأ في ترجمتها المختارة تشمل عناصر المرجع والحذف والاستبدال. من بين هذه العناصر ، فإن العنصر المرجعي له أعلى تردد في سورة النبأ وأيضًا في الترجمة المختارة وله أكبر تأثير على تماسك جزء من سورة النبأ وترجمتها.

الكلمات المفتاحية: الاتساق، أدوات القواعد، سورة النبأ، هليدي وحسن، ترجمة حسين أستاذ ولي.

مقدمه

زبان وسیله ارتباط میان انسان‌هاست در این میان زبان قرآن از اهمیت بسیاری برخوردار است، چرا که انگیزه اصلی نزول قرآن هدایت انسان‌هاست. قرآن با مجموعه‌ای از آیات هماهنگ نازل شده است و هیچگونه اختلاف و ناسازگاری در مفاهیم و معانی آن نیست. این معجزه عظیم از بدو نزولش تا به امروز نظر همگان را به خود جلب کرده و بسیاری از علما و دانشمندان را برای کشف وجوه آشکار و پنهان خود ترغیب نموده‌است که هریک تنها به گوشه‌ای از جوانب آن پرداخته‌اند. و هنوز هم جای واکاوی و بررسی دارد. چرا که لایه‌های پنهان این اقیانوس ژرف در روزگاران آینده آشکار می‌گردد چون این گوهر آسمانی برای هدایت تمام انسان‌ها در تمام دوران‌هاست. نظم و هماهنگی آیات و سوره قرآن کریم مسئله‌ای است که گاه از سوی برخی شوق شناسان و مخالفان آن مورد انکار قرار گرفته‌است، بنابراین پرداختن به مسئله انسجام متن، از جمله انسجام متن قرآن کریم برای اثبات وجود نظم و هماهنگی میان آیات و واژگان آن از مواردی است که از دیرباز مورد توجه پژوهشگران بوده و از اهمیت بالایی برخوردار است. در این پژوهش نظریه انسجام که از جمله رویکردهای زبان‌شناسی متن است در متن سوره مبارکه نباء و ترجمه‌ی حسین استاد ولی که یک ترجمه معاصر است و تاکنون به این ترجمه در این سوره پرداخته نشده است؛ بررسی می‌شود.

تعریف مساله و بیان ضرورت پژوهش

یکی از نگرش‌های مسلط در زبان‌شناسی نظری، زبان‌شناسی نقش‌گرا است که به نقش‌های زبانی توجه دارد. که در این زمینه می‌توان به نظریه انسجام متنی اشاره کرد این نظریه «عواملی که اجزای تشکیل دهنده متن را به هم مرتبط می‌سازد و سبب انسجام و هماهنگی می‌شود را بررسی می‌کند.» (ولیی و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۹). انسجام متن، متن را از نظر معنایی به یکدیگر مرتبط می‌کند و نقش مهمی در ساختمان یک متن دارد چون بواسطه آن می‌توان به مفهوم جملات متن و ارتباط آن بایکدیگر پی برد «انسجام متنی نظریه‌ایست که نخستین بار هلیدی و حسن در کتاب انسجام در انگلیسی مطرح کردند انسجام به مناسبات معنایی اشاره دارد که به کلام، یک‌پارچگی و وحدت می‌بخشد و آن را به مثابه یک متن از مجموعه‌ای از جملات جداگانه نامربوط متمایز می‌کند.» (همان: ۷۰)

سوره نبا هفتاد و هشتمین سوره قرآن کریم است که در مکه نازل شده‌است، سوره‌های مکی نیز بیش از همه چیز بر موضوع مبدء، معاد، بشارت و انذار تکیه می‌کند. از این رو در پژوهش پیش‌رو از ترجمه حسین استاد ولی استفاده شده است. چرا که از نظر بهاء‌الدین خرمشاهی این ترجمه قرآن شناسانه است و هیچ نشانه‌ای از اطناب در افزوده‌های تفسیری آن وجود ندارد و در فهم عمیق قرآن از درجه بالایی برخوردار است از جهت ساختار جملات، و به طور کلی نثر ترجمه بسیار مفهوم و مانوس و طبیعی، و نزدیک به نثر معیار امروزی است. (خرمشاهی، ۱۳۸۶: ۲۷)

با توجه به پژوهش‌های قرآنی انجام گرفته در زمینه انسجام متن این مسئله مطرح می‌شود که: «نظریه انسجام بسبب قابلیت که در تعیین میزان انسجام در هر متنی را دارد می‌تواند چارچوبی کارآمد در راستای بررسی میزان انسجام در متن سوره‌های قرآن و نیز ترجمه آن‌ها باشد.» (امرائی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۰) بنابراین در این پژوهش برآنیم تا عوامل انسجام دستوری را در متن سوره نبا و ترجمه آن از حسین استاد ولی مشخص کنیم و سپس متن مبدا و مقصد را با یکدیگر مقایسه کنیم.

با توجه به اینکه سوره‌های قرآن طی ۲۳ سال بر پیامبر اکرم (ص) نازل شده و با توجه به مکی و مدنی بودن بعضی از سوره‌های قرآن این تصور وجود دارد که سوره‌های قرآن کریم از انسجام و هماهنگی برخوردار نیستند. در حالیکه نظم و هماهنگی قرآن کریم از همان آغاز اسلام تاکنون مورد توجه اندیشمندان و پژوهشگران بوده و درصدد اثبات آن هستند تا بیهوده بودن نظرات و دیدگاه‌های برخی خاور شناسان در رابطه با عدم وجود نظم و ارتباط آیات و سوره‌های قرآن کریم را روشن کنند. نمونه‌ای از این دیدگاه «در این زمینه که سخن "نز برو" است قابل ذکر می‌باشد؛ که به‌سان تورات و انجیل، زمان شکل‌گیری مصحف قرآن کریم را به قرن سوم هجری می‌رساند. وی قرآن را فاقد هرگونه نظم و ترتیب منطقی می‌داند و سبب نزول تدریجی قرآن کریم را مواردی همچون بی‌سوادی پیامبر اکرم و نیاز او به زمانی برای سوادآموزی ذکر می‌کند.» (خوش‌منش، ۱۳۸۹: ۳۸). از این رو ضرورت چنین پژوهش‌هایی برای اثبات انسجام و یکپارچگی سوره‌های قرآن کریم روشن می‌شود. بنابراین در این پژوهش به انسجام سوره نبا و ترجمه این سوره از حسین استاد ولی پرداخته شده است و در خاتمه به سؤالات زیر پاسخ می‌دهد.

۱. کدام یک از ابزارهای انسجام دستوری در سوره مبارکه نبا نمود بیشتری دارد؟
۲. کدام یک از عناصر انسجام دستوری در ترجمه حسین استاد ولی بیشترین کارکرد را داراست؟

فرضیه‌های پژوهش

۱. عنصر حذف بیشترین نمود را در انسجام سوره نبا دارد.
۲. در ترجمه حسین استاد ولی عنصر ارجاع بیشترین کارکرد را دارد.

اهداف پژوهش

هدف از این پژوهش توصیف و تبیین عوامل انسجام دستوری در سوره مبارکه نبا و ترجمه فارسی آن از حسین استاد ولی، بر پایه مبانی نظریه انسجام متن هلییدی و حسن و در چارچوب رویکرد زبان‌شناسی متن است.

روش انجام پژوهش

روش انجام این پژوهش به شیوه توصیفی-تحلیلی با رویکرد زبان شناسی نقش گرا و تمرکز برالگوی انسجام حسن و هالیدی که شامل ابزارهای دستوری، پیوندی و واژگانی است. در این پژوهش که ابزارهای دستوری مورد پژوهش قرار گرفته ابتدا سوره نبا بررسی شده است و سپس ترجمه‌ی منتخب این سوره. در پایان تحلیل هریک از این عناصر نیز، نمودارها و جداول ترسیم شده است که درصد و فراوانی عوامل انسجام‌بخش را بصورت کمی نشان می‌دهد.

سابقه انجام پژوهش

در اینجا به معرفی بخشی از پژوهش‌های قرآنی و ادبی که براساس دیدگاه انسجام مایکل هلیدی و رقیه حسن پرداخته شده‌است اشاره می‌گردد.

- کتاب "زبان، بافت و متن جنبه‌هایی از زبان در چشم‌اندازی اجتماعی نشانه‌شناختی" نوشته مایکل هلیدی و رقیه حسن (۱۳۹۳) که در تهران در نشر علمی به چاپ رسیده است. این اثر توسط مجتبی منشی‌زاده و طاهره ایشانی ترجمه شده‌است. این کتاب در دو بخش تالیف شده‌است. بخش اول را مایکل هلیدی تدوین نموده‌است. نویسنده در این اثر به مباحثی از قبیل متن، کاربرد بافت موقعیت و تحلیل متن، پرداخته‌است، بخش دوم آن را رقیه حسن نگاشته‌است وی با استفاده از مفاهیم بخش اول به موضوعاتی مانند، ساختار متن، بافتار متن، تاثیر بافت بر متن انسجام و هماهنگی انسجامی و پیوستگی آن پرداخته‌است.

- پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد رشته زبان‌شناسی همگانی تحت عنوان "بررسی عناصر انسجامی در دو سوره مبارکه یس و صافات" نوشته مریم رحیمی (۱۳۹۲). مؤلف در این پژوهش کلیه عوامل انسجام را در تمامی آیات سوره‌های یس و صافات بررسی نموده است، براساس نتایج حاصل از پژوهش انسجام واژگانی بیشترین بسامد را در هردو سوره و سپس انسجام دستوری و پیوندی در مراتب بعدی وقوع بیشتری دارند.

- پایان‌نامه "الاتساق و الانسجام فی القرآن الکریم سورة الشمس -انموذجاً- "نوشته اوغلیس ورده و بن جناد ملیکه (۲۰۱۸) جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد، جامعه عبدالرحمن میره-بجایه. هدف نویسندگان در این پژوهش شناخت متن و زبان‌شناسی متن است و سعی در نشان دادن تفاوت زبان شناسی متن با زبان شناسی جمله دارند و براساس این مباحث به بررسی انسجام و هماهنگی انسجامی در سوره شمس پرداخته‌اند.

- پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عربی تحت عنوان "بررسی انسجام دستوری و واژگانی سوره هود (با تکیه بر نظریه هلیدی و حسن)" نوشته معصومه رحیمی (۱۳۹۳). در

این پژوهش نویسنده به عوامل انسجام‌بخش دستوری و واژگانی پرداخته‌است که در این میان میزان بسامد عوامل دستوری بیش از عوامل واژگانی است.

- پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عربی "بررسی انسجام سوره مومنون با تکیه بر نظریه هلیدی و حسن (۱۹۷۶)" نوشته سمیه رحیم‌زاده (۱۳۹۴). مؤلف در این پژوهش عوامل انسجام‌بخش متن از جمله دستوری و واژگانی را مورد بررسی قرار داده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که عناصر دستوری نقش بالایی در انسجام بخشی متن سوره داشته است.
- پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته زبان شناسی "الاتساق و الانسجام فی سوره یس" نوشته جمیل زکراوی (۲۰۱۷). در این پژوهش نویسنده به دنبال یافتن مفهوم هماهنگی انسجامی و انسجام و ادوات آن‌ها و همچنین تحقق انسجام و هماهنگی انسجامی در سوره یس است.
- مقاله "عوامل انسجام متنی در سوره نوح" از یونس ولی پور و سید محمود میرزایی الحسینی و محمدفرهادی (۱۳۹۵). عوامل انسجام در سوره نوح بررسی شده است و به این نتیجه دست یافته است که سوره نوح از انسجام متنی بالایی برخوردار است.
- مقاله "التماسک النصی فی سوره النبأ" از الحبار، أمین لقمان محمد أمین (۲۰۰۷). با توجه به مفهوم انسجام متنی که متن را از نظر معنایی به هم مرتبط می‌کند سوره نبأ را بررسی نموده است نویسنده معتقد است وجود تضاد در این سوره به تقویت انسجام معنایی آن کمک کرده است.

با توجه به پژوهش‌های ذکر شده و موجود در زمینه انسجام تا به حال در زمینه سوره النبأ و ترجمه حسین استاد ولی کاری انجام نشده بنابراین این پژوهش ابتکاری و اصیل می‌باشد.

مبانی نظری پژوهش

زبان‌شناسی متن

از نظر بحیری «متن یک واحد بزرگ زبانی است که هیچ واحد بزرگ‌تری آن را دربر نمی‌گیرد این واحد بزرگ از اجزای مختلفی تشکیل می‌شود که از لحاظ نحوی در سطح افقی و از لحاظ معنایی در سطح عمودی قرار دارند. سطح اول از واحدهای کوچکتر که با اتصالات نحوی به هم پیوسته‌اند تشکیل می‌شود و در سطح دوم از تصورات کلی شکل گرفته که دارای پیوستگی معنایی و منطقی هستند.» (بحیری، ۱۹۹۷: ۱۱۹) بنابراین در رویکرد زبان‌شناسی متن پژوهشگر به دنبال کشف و بررسی متن است تا به سطوح مختلف زبانی آن پی ببرد. در ادامه به بررسی موضوع انسجام متن که شاخه‌ای از زبان‌شناسی متن است می‌پردازیم.

معنای لغوی و اصطلاحی انسجام

انسجام در لغت «از ریشه سجم و مصدر إنسجم است و به معنای هماهنگی، هم‌سازی است و همچنین در علم بدیع به معنای روانی کلام، عاری بودن کلام از تعقید و تکلف است.» (قیم، ۱۳۸۴: ۱۷۶). در جای دیگر آمده است که «انسجام در لغت از ماده سجم مشتق است به معنای ریزش قطره قطره اشک، باران و مانند آن. و اما در اصطلاح در مورد آیات قرآن و به همان ارتباط و پیوند آیات اطلاق می‌شود.» (جعفری، ۱۳۸۹: ۹). به تعریفی دیگر «انسجام عبارت است از ابزارهای شناختی گوناگون اعم از دستوری و واژگانی و معنایی که باعث پیوند جمله‌ها با یکدیگر می‌شود. انسجام عاملی است که مؤلفه‌های روساختی متن را با یکدیگر پیوند می‌دهد» (عباسی، ۱۳۹۶: ۱۰) براساس این تعاریف می‌توان گفت انسجام عاملی است که می‌توان به وسیله آن، متن را تحلیل کرد و به ارتباط و پیوند موجود در میان عناصر متن پی‌برد و به میزان هماهنگی اجزای متن دست یافت.

الگوی انسجام هلیدی و رقیه حسن

از آنجایی که مبنای پژوهش حاضر الگوی هلیدی و رقیه حسن می‌باشد (۱۹۷۶) به معرفی این الگو می‌پردازیم: از دیدگاه هلیدی و حسن «انسجام» مفهومی معنایی است که به روابط معنایی موجود در متن اشاره می‌کند و شناسایی متن از غیرمتن را میسر می‌سازد.» (آقاسی، ۱۳۹۵: ۲۴). به تعبیر دیگر می‌توان انسجام را ابزاری برای سنجش ارتباط بین اجزای یک متن قلمداد کرد به گونه‌ای که حضور برخی از اجزاء متن، وابسته به حضور عناصر و اجزاء دیگر است. (رحیمی، ۱۳۹۲: ۱۸). رقیه حسن نیز در زمینه انسجام متن، انسجام را برای متن لازم می‌داند اما وی فقط یافتن عوامل انسجام در یک متن را کافی و بیانگر انسجام آن متن معرفی نمی‌کند بلکه معتقد است که «باید ارتباط دوسویه‌ی آن‌ها را با یکدیگر براساس دستور زبان نقشگرا نشان داد. او معتقد است که در ساخت یک متن، تنها عناصر دستوری و واژگانی مورد نظر نیستند بلکه هم‌بستگی و به هم‌پیوستگی آن‌ها نیز مهم است. این ویژگی هماهنگی انسجامی نامیده می‌شود.» (مسبوق و دلشاد، ۱۳۹۵: ۱۵۴)

هلیدی و حسن عوامل انسجام را که منجر به یکپارچگی در متن می‌گردد را بافتار تلقی می‌کند و معتقد است انسجام زمانی حاصل می‌شود که ابزاری غیر صریح با اشاره به اقلام دیگری در متن تاویل گردد. (هلیدی و حسن، ۱۳۹۳: ۱۸۶ و ۲۲۸). «مهمترین مفهوم بافتار عبارتست از پیوند، که دارای دو عضو است که از طریق ارتباط معنایی به یکدیگر پیوند خورده‌اند چنین رابطه معناساختی پایه انسجام بین پیامهای متن را تشکیل می‌دهد و انواع مشخصی از ارتباط وجود دارد که ممکن است بین دو عضو به وجود آید» (همان، ۱۳۹۳: ۱۷۷) «از این رو ابزارهای آفریننده انسجام متن از نظر هلیدی و رقیه حسن (۱۹۷۶) در زبان انگلیسی به سه دسته بدین شرح تقسیم می‌شوند.

الف: ابزارهای دستوری، شامل: ارجاع، جایگزینی و حذف

ب: ابزارهای پیوندی، شامل: حروف ربط

ج: ابزارهای واژگانی، شامل: تکرار و باهم آیی (سارلی و ایشانی، ۱۳۹۰: ۵۶).

هر یک از این عوامل انسجام متنی نقش موثری در پیوستگی و هماهنگی عناصر متن دارد، که در ادامه به شرح و تفصیل آن می پردازیم.

انسجام در قرآن کریم

با توجه به ژرف مفاهیم قرآن کریم، مطالعات فراوانی در زمینه کشف معارف قرآنی صورت گرفته است و به سبب اینکه مفاهیم قرآن کریم از همان زمان نزولش متناسب با نیاز بشریت بوده و همچنان تازگی خود را حفظ کرده و پاسخگوی مردمان تمام روزگاران بوده است، پژوهشگران همچنان به کشف اعماق پنهان آن همت می گمارند. یکی از هزاران مطالعاتی که در زمینه قرآن کریم صورت گرفته است، مسئله انسجام قرآن کریم است و این موضوع از دیرباز مورد توجه اندیشمندان و پژوهشگران قرآنی بوده و در عصر امروز نیز هم چنان مورد توجه است. در ادامه به- شرح انسجام دستوری و عناصر این عامل می پردازیم.

انسجام دستوری (الاتساق النحوی)

در تعریف عامل دستوری این گونه آمده است که «پیوند دستوری انسجامی است که به کمک عناصر دستوری حاصل می شود، جمله "میز را خریدم و میز را به خانه بردم" جمله ای است که اگر چه از لحاظ معنایی و منطقی درست است اما انسجام دستوری ندارد. انسجام دستوری متن حکم می کند که "میز" دوم حذف و به جای آن ضمیر "آن" بکار رود.» (صلح جو، ۱۳۹۱: ۲۴).

انسجام دستوری به سه دسته ارجاع، حذف و جایگزینی یا جانشینی تقسیم می شود. هلیدی و حسن از ابزار انسجامی هم ارجاع وهم طبقه سخن می گوید و آن را اینگونه بیان می کند «ارتباط هم ارجاعی عموماً با ابزار ارجاع محقق می شود و طبقه ای با جایگزینی و یا حذف تحقق می یابند» (هلیدی و حسن، ۱۳۹۳: ۱۷۹).

ارجاع (الاحالة)

منظور از ارجاع نیز، «ویژگی پاره ای از کلمات است که درک و تفسیر معانی آنها بدون رجوع به عناصر دیگر ممکن نیست.» (اورکی و ویسی، ۱۳۹۵: ۱۳۳). به عبارت دیگر «گاهی تعبیر و تفسیر برخی واژگان در متن نیازمند تعبیر و تفسیر واژگانی دیگر در همان متن است و برای فهم آن باید به سراغ مراجع آن ها برویم» (احمدی و استواری، ۱۳۹۰: ۱۱). عنصر ارجاع خود به دو نوع تقسیم می شود. «اگر مرجع (رجوع شونده) درون متن باشد، به آن نوع ارجاع "ارجاع درون متنی" و در عربی الاحالة النصبیة گفته می شود. و اگر مرجع در بیرون از متن قرار گیرد و تنها با توجه به موقعیت خارجی

شناسایی شود در این هنگام این نوع ارجاع را "ارجاع برون متنی / موقعیتی" و درعربی الاحالة المقامية می‌نامند. (امرائی، ۱۳۹۸: ۲۲۶). برای نمونه ﴿والشمس وضحاها﴾ (آیه سوره شمس) شمس واژه مرجع است و ضمیر "ها" به شمس ارجاع داده شده است. و این نوع ارجاع، ارجاع درون متنی است. (ورده و ملیکه، ۲۰۱۸: ۲۵) ارجاع درون متنی خود به دو صورت پیش مرجع و پس مرجع است. «در ارجاع پیش مرجع، واژه‌ی مرجع‌دار (ضمیر، اسم اشاره، اسم موصول) پس از مرجع خود قرار می‌گیرد و در پس مرجع، واژه‌ی مرجع‌دار قبل از مرجع خود واقع می‌شود.» (پاشا زانوس و نبی پور، ۱۳۹۶: ۸۵) بر اساس این نوشتار، ارجاع هم باعث ایجاز سخن می‌شود و هم از تکرار پی‌درپی واژگان جلوگیری می‌کند، و سبب ارتباط عمیق میان جملات متن می‌شود.

حذف (الحذف)

عنصر انسجام ساز حذف «روشی برای بیان نکردن اطلاعات غیرضروری است. حذف در شرایطی اتفاق می‌افتد که خواننده می‌تواند از طریق ساختار دستوری جملات، اطلاعات حذف شده را در ذهن خود بازیابی کند. در واقع نویسندگان با پرهیز از تکرار به انسجام متن می‌افزایند» (جلالی، ۱۳۹۰: ۷۴) «حذف را به چند گونه حذف اسمی، حرفی، فعلی و جمله تقسیم می‌کنند.» (نورالهدی، ۲۰۱۹: ۲۹)

ماهیت حذف به اینگونه است که «جمله‌ای که بخشی از آن حذف شده باشد ارزش بیشتری دارد، چرا که، به نوعی مبهم است و ذهن برای درک معنای آن تلاش می‌کند. و باعث تحریک ذهن مخاطب می‌گردد و به نوشته لطافت و ارزش بیشتری می‌دهد.» (رحیمی، ۱۳۹۳: ۸۹).

جایگزینی (الاستبدال)

از دیگر عناصر انسجام دستوری، جایگزینی است که هلیدی و حسن آن را اینگونه بیان کرده‌اند. «جایگزین کردن یک عنصر در متن به جای عنصر دیگر را جایگزینی می‌نامند.» (رحیم زاده، ۱۳۹۴: ۴۵). «جانشینی برای جلوگیری از حشو و تکرار پی‌درپی می‌باشد که باعث زیبایی متن می‌شود.» (عباسی، ۱۳۹۶: ۱۷). جایگزینی بر اساس کارکرد نحوی به سه دسته تقسیم می‌شود:

۱. اسمی
۲. فعلی
۳. جمله‌ای

پردازش تحلیلی انسجام و پیوستگی در قرآن

سیمای سوره نبأ

این سوره هفتاد و هشتمین سوره قرآن است و چهل آیه دارد و در مکه نازل شده است. «نام سوره برگرفته از آیه دوم است که از قیامت، به «نبأ عظیم» یعنی خبر بزرگ یاد می‌کند.» (قرائتی، ۱۳۸۷: ۳۵۸). در این بخش ابتدا به تحلیل سوره نبأ و سپس ترجمه‌ی منتخب از این سوره می‌پردازیم.

ابزارهای انسجام دستوری در سوره مبارکه نبأ

(۱) ارجاع

با توجه به مباحث ذکر شده، ارجاع در سوره نبأ نمونه‌های زیر را در برمی‌گیرد.

جدول ۱: ارجاعات درون متنی

واژه مرجع، شماره آیه	ضمیر ارجاع داده شده	نوع ضمیر	تعداد ارجاع، شماره آیات
نبأ، آیه ۲	اسم موصول الذی	اسم موصول خاص	یک بار، آیه ۳
الذی، آیه ۳	"ه"	ضمیر بارز در فیه	یک بار، آیه ۳
هُم، آیه ۳	واو	ضمیر بارز در فعل "سيعلمون"	یک بار، آیه ۴ یک بار، آیه ۵
ماء، آیه ۱۴	"ه"	ضمیر بارز در "به"	یک بار، آیه ۱۵
سما، آیه ۱۹	هی	ضمیر مستتر در فعل "كانت"	یک بار، آیه ۱۹
جبال، آیه ۲۰	هی	ضمیر مستتر در فعل "كانت"	یک بار، آیه ۲۰
جهنم، آیه ۲۱	هی "ها"	ضمیر مستتر در فعل "كانت" ضمیر بارز در "فيها"	یک بار، آیه ۲۱ دو بار، آیات ۲۳ و ۲۴
طاغین، آیه ۲۲	واو	ضمیر بارز غایب در افعال "لايدوقون، كانوا، لايرجون، كذبوا" ضمیر بارز مخاطب در "ذوقوا"	پنج بار، آیات ۲۴-۲۷-۲۸-۳۰
	هم گم	ضمیر بارز در "انهم" ضمیر بارز در فعل "نزيدكم"	یک بار، آیه ۲۷ یک بار، آیه ۳۰
شیء، آیه ۲۹	"ه"	ضمیر بارز در فعل "احصينه"	یک بار، آیه ۲۹
متقین، آیه	واو	ضمیر بارز در افعال	سه بار، آیات ۳۵-

۳۸-۳۷	"لايسمعون، لايملكون، لايتكلمون" ضمير بارز در فعل "انذرناكم"	كَمْ	۳۱
یک بار، آیه ۴۰			
۳۵	ضمير بارز در "فيها"	"ها"	مغاز، آیه ۳۱
یک بار، آیه ۳۵			
۳۷	ضمير بارز در "بينهما"	"هما"	السموات و الارض، آیه ۳۷
یک بار، آیه ۳۷			
۳۸-۳۷	ضمير بارز در "منه"، "له"	"ه"	رب، آیه ۳۷
دو بار، آیات ۳۸-۳۷			
۳۸	ضمير مستتر در فعل "قال"	هو	مَنْ، آیه ۳۸
یک بار، آیه ۳۸			
۳۹	ضمير مستتر در افعال "شاء، اتخذ" ضمير بارز در "رَبّه"	هو "ه"	مَنْ، آیه ۳۹
دو بار، آیه ۳۹ یک بار، آیه ۳۹			
۴۰	ضمير مستتر در فعل "قَدَّمت" ضمير بارز در "يداه"	هي "ه"	المرء، آیه ۴۰
یک بار، آیه ۴۰ یک بار، آیه ۴۰			
۴۰	ضمير بارز متکلم در فعل "ليتني" ضمير بارز در فعل "كنت"	"ي" تْ	الکافر، آیه ۴۰
یک بار، آیه ۴۰ یک بار، آیه ۴۰			

همانگونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، درسوره نبا تمامی ارجاعات به جز یک مورد که اسم موصول می‌باشد، با ضمیر بارز و مستتر و از نوع ارجاعات درون متنی است. ارجاع در این سوره بسیار بکاررفته است و نقش مهمی در انسجام آن دارد. برخی از مرجع‌ها در آیات مختلف با ضمیر متعدد به آن‌ها ارجاع داده شده‌است که برای فهمشان باید به مراجعشان رجوع کرد مثلاً واژه‌های "جهنم" در آیه ۲۱، ۳، "طاعین" در آیه ۲۲، ۷ بار، "متقین" در آیه ۳۱، ۴ بار با ضمیر مختلف در آیات متعدد به آن ارجاع داده شده که به این صورت چندین آیه را بهم ربط داده است.

جدول ۲: ارجاعات برون متنی

واژه مرجع برون متن	ضمیر ارجاع داده شده	نوع ضمیر	تعداد ارجاع، شماره آیات
الناس	واو	ضمیر بارز در افعال "يَتَسَاءَلُونَ"، "سَيَعْلَمُونَ" و در کلمه "مَخْتَلِفُونَ"	چهار بار، آیات ۱-۳-۴- ۵

سه بار، آیات ۸-۹-۱۲	ضمیر بارز در افعال "خَلَقْنَاكُمْ" ضمیر بارز در "نومکم، فوقکم"	کَم	
دوازده بار، آیات ۶-۸- ۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳- ۱۴-۱۵-۲۹-۳۰-۴۰	ضمیر مستتر در افعال "نَجَعْلُ، خَلَقْنَاكُمْ، جَعَلْنَا، بَنَيْنَا، أَنْزَلْنَا، لِنُخْرِجَ، احْصِينَا، نَزِيدُكُمْ، انذَرْنَاكُمْ، ضمیر بارز در بنایاتنا	نحن مستتر نا	الله
یک بار، آیه ۲۸	ضمیر بارز در کلمه "ربک"	ک	انسان

به طور کلی ۲۱ مورد ارجاع برون متنی در سوره نبأ وجود دارد که نقش موثری در انسجام این سوره دارد که بیشتر بصورت ضمیر بارز و مستتر است و بیشترین ضمیری که به آن ارجاع داده شده است ضمیر مستتر نحن است که منظور همان الله است و در بیرون متن و با توجه به موقعیت خارجی شناسایی می‌شود. وجود ارجاع در این سوره در ایجاز سخن نقش موثری داشته و هم از تکرار بی‌درپی واژگان جلوگیری کرده است.

۲) حذف

حذف در سوره نبأ آیات متعددی را در برمی‌گیرد که در جدول زیر به آن می‌پردازیم.

جدول ۳: حذف در سوره نبأ

عبارت استعمال شده در سوره	عبارت محذوف	نوع حذف	عبارت همراه محذوف
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	إِبْتَدَا	فعلی	ابتدا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
"عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ" آیه ۲	يَتَسَاءَلُونَ	فعلی	يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ
"الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ" آیه ۳	نَبِيًّا	اسمی	نَبِيًّا الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ
"وَالْحَيَّالَ أَوْتَادًا" آیه ۷	أَلَمْ يَجْعَلِ	فعلی	أَلَمْ يَجْعَلِ الْحَيَّالَ أَوْتَادًا
"لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا" آیه ۱۵	لِنُخْرِجَ بِهِ	فعلی	لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا

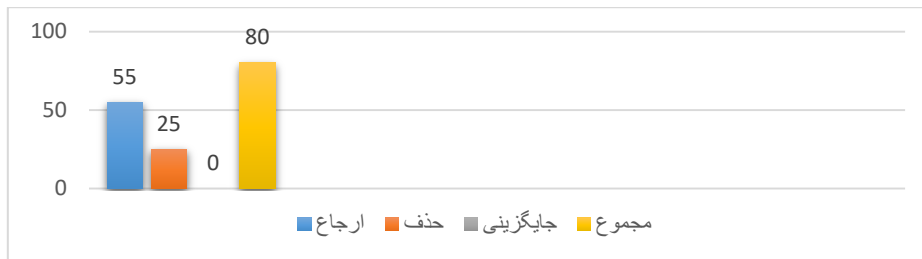
وَأَنْزَلْنَا جَنَّاتٍ أَلْفَافًا	فعلی	أَنْزَلْنَا	"وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا" آیه ۱۶
و يَوْمَ فُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا	اسمی	يَوْمَ	"وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا" آیه ۱۹
وَ يَوْمَ سُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا	اسمی	يَوْمَ	"وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا" آیه ۲۰
إِنَّ جَهَنَّمَ لِلطَّاعِينَ مَابًا	اسمی	إِنَّ جَهَنَّمَ	"لِلطَّاعِينَ مَابًا" آیه ۲۲
طَّاعِينَ لَا يَبِئْسَ فِيهَا أَحْقَابًا	اسمی	طَّاعِينَ	"لَا يَبِئْسَ فِيهَا أَحْقَابًا" آیه ۲۳
طَّاعِينَ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَ لَا شَرَابًا	اسمی/فعلی	طَّاعِينَ/ لَا يَذُوقُونَ	"لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَ لَا شَرَابًا" آیه ۲۴
لَا يَذُوقُونَ إِلَّا حَمِيمًا وَ لَا يَذُوقُونَ إِلَّا عَسَاقًا	فعلی	لَا يَذُوقُونَ/إِلَّا	"إِلَّا حَمِيمًا وَ عَسَاقًا" آیه ۲۵
وَ أَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا	اسمی	أَنَّهُمْ	"وَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا" آیه ۲۸
لِلْمُتَّقِينَ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا	اسمی	لِلْمُتَّقِينَ	"حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا" آیه ۳۲
وَ لِلْمُتَّقِينَ كَوَاعِبَ أَنْزَابًا	اسمی	لِلْمُتَّقِينَ	"وَ كَوَاعِبَ أَنْزَابًا" آیه ۳۳
وَ لِلْمُتَّقِينَ كَأْسًا دِهَاقًا	اسمی	لِلْمُتَّقِينَ	"وَ كَأْسًا دِهَاقًا" آیه ۳۴
مُتَّقِينَ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لُعَا وَ لَا كِذَابًا	اسمی/فعلی	مُتَّقِينَ/ لَا يَسْمَعُونَ	"لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لُعَا وَ لَا كِذَابًا" آیه ۳۵
لِلْمُتَّقِينَ جَزَاءٌ مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا	اسمی	لِلْمُتَّقِينَ	"جَزَاءٌ مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا" آیه ۳۶
رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَ رَبِّ الْأَرْضِ وَ رَبُّمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنُ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ	اسمی	رب(دوبار)	"رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ مَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنُ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ"

مِنْهُ خِطَابًا			خِطَابًا آیه ۳۷
يَوْمَ يَفُومُ الرُّوحُ وَ يَوْمَ يَفُومُ الْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَدِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا	جمله ای	يَوْمَ يَفُومُ	" يَوْمَ يَفُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَدِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا آیه ۳۸
إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَإِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا	جمله ای	إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ	" إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا آیه ۴۰

همانگونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود حذف در سوره نبا به تعدد و اشکال مختلف یعنی حذف اسم، فعل و جمله رخ داده است که بیشتر به ترتیب حذف اسمی و سپس حذف فعلی است. حذف در این سوره به دلیل وجود قرینه و باتوجه به بافت جمله و متن روی داده‌است، و هیچ خللی در استمرار و تدوام معنی ایجاد نکرده‌است و نقش مهمی در بوجود آمدن انسجام متنی دارد.

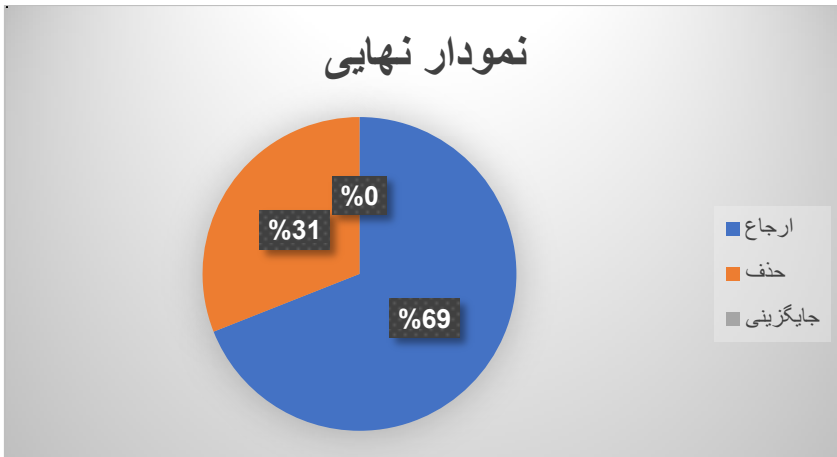
۳) جانشینی (جایگزینی)

آخرین ابزار انسجام دستوری "جانشینی" یا "جایگزینی" است، که در سوره نبا مشاهده نشد.

نمودار فراوانی انسجام دستوری

بررسی های انجام شده حاکی از آن است که، عامل دستوری، شامل ۵۵ نمونه ارجاع (برون متنی و درون متنی) - ۲۵ نمونه حذف که مجموعاً ۸۰ مورد را در برمی‌گیرد. همچنین عنصر جانشینی در این سوره بکار نرفته است و عنصر ارجاع با ۶۹٪ بیشترین تاثیر را در انسجام این سوره داراست.

بررسی عوامل انسجام دستوری در ترجمه سوره نبأ از حسین استاد ولی^(۱)
الف) ارجاع

ارجاع در این ترجمه نمونه‌های زیر را دربرمی‌گیرد.

جدول ۴: ارجاع درون متنی

واژه مرجع	واژه ارجاع داده شده	تعداد ارجاع، شماره آیات
ازچه، آیه ۱	آن	یک بار، آیه ۲
کافران، آیه ۱	آنان شما ند(ضمیرمتصل) ید(ضمیرمتصل)	سه بار، آیات ۴-۲۶-۲۷ شش بار، آیات ۸-۹-۱۰-۱۲-۳۰-۴۰ نه بار، آیات ۱-۴-۵-۲۳-۲۴-۲۷-۲۸
خبر، آیه ۲	آن	یک بار، آیه ۳
آبی روان، آیه ۱۴	آن	یک بار، آیه ۱۵
دوزخ، آیه ۲۱	درآن درآنجا	یک بار، آیه ۲۳ یک بار، آیه ۲۴
پروا پیشگان، آیه ۳۱	ند(ضمیرمتصل)	یک بار، آیه ۳۵
خدای رحمان، آیه ۳۷	او	یک بار، آیه ۳۷
آن کس آیه ۳۸	او	یک بار، آیه ۳۸
آدم، آیه ۴۰	ش(خودش)	یک بار، آیه ۴۰

تعداد ارجاع در این ترجمه ۲۹ مورد است. مترجم در ابتدای این ترجمه واژه مرجع را ذکر کرده که در انسجام بخشی به متن تاثیر بسزایی دارد و به انسجام بیشتر متن انجامیده است. ارجاع برون متنی در این ترجمه بشکل جدول زیر است.

جدول ۵: ارجاع برون متنی

واژه مرجع	واژه ارجاع داده شده	تعداد ارجاع، شماره آیات
خداوند	ما یم (ضمیرمتصل)	سه بار، در آیات ۱۷-۲۸-۲۹ دوازده بار، در آیات ۶-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴- ۱۵-۲۹-۳۰-۴۰
بهشت	آنجا	یک بار، آیه ۳۵
انسان	-ت (پروردگارت)	یک بار، آیه ۳۶

ارجاع برون متنی در این ترجمه شامل ۱۷ مورد است.

(ب) حذف

حذف در این ترجمه شامل نمونه‌های زیر است.

جدول ۵: حذف در ترجمه حسین استاد ولی

عبارت استفاده شده در ترجمه	عبارت محذوف	نوع حذف	عبارت همراه محذوف
به نام خداوند بخشنده ی مهربان	آغاز می‌کنم	فعلی	به نام خداوند بخشنده ی مهربان آغاز می‌کنم
از آن خبر بزرگ (قیامت) «۲»	می‌پرسند	فعلی	از آن خبر بزرگ (قیامت) می‌پرسند!
بازهم هرگز! به زودی خواهند دانست (۵)	چنین نیست که آنان پندارند	جمله‌ای	بازهم هرگز! چنین نیست که آنان پندارند به زودی خواهند دانست.
و کوه‌ها را میخ‌هایی (برای زمین تا از جنبش بازماند)؟ (۷)	آیا/نکردیم	فعلی	و آیا کوه‌ها را میخ‌هایی (برای زمین تا از جنبش بازماند) نکردیم؟
و روز را وقت کار و فراهم کردن مایه ی	روز را	اسمی	و روز را وقت کار و فراهم کردن مایه ی زندگی ساختیم.

			زندگی ساختیم(۱۱)
و بر فراز شما هفت آسمانی محکم و هفت آسمانی استوار بنا کردیم	اسمی	هفت آسمانی	و بر فراز شما هفت آسمانی محکم و استوار بنا کردیم (۱۲)
و چراغی درخشان و چراغی گرما بخش (خورشید) پدید کردیم	اسمی	چراغی	و چراغی درخشان و گرما بخش (خورشید) پدید کردیم(۱۳)
و از ابرهای فشرده و ابرهای گرانبار آبی روان و آبی ریزان فروفرستادیم	اسمی	ابرهای / آبی	و از ابرهای فشرده و گرانبار آبی روان و ریزان فروفرستادیم(۱۴)
و بوستان هایی بادرختان سربه هم آورده برآریم	فعلی	برآریم	و بوستان هایی بادرختان سربه هم آورده (۱۶)
و روزی که آسمان گشوده شود و آسمان به صورت در هایی درآید (برای نزول فرشتگان)	اسمی	روزی که / آسمان	و آسمان گشوده شود و به صورت در هایی درآید (برای نزول فرشتگان) (۱۹)
و روزی که کوه ها گردش داده شوند و کوه ها به صورت سرابی در آیند	اسمی	روزی که / کوه ها	و کوه ها گردش داده شوند و به صورت سرابی در آیند (۲۰)
سرکشان که سال های سال در آن بمانند	اسمی	سرکشان	که سال های سال در آن بمانند(۲۳)
سرکشان در آنجا هیچ نسیم خنکی نیابند و سرکشان هیچ آشامیدنی نچشند	اسمی	سرکشان ۲ بار	در آنجا هیچ نسیم خنکی نیابند و هیچ آشامیدنی نچشند (۲۴)
سرکشان جزآبی جوشان وزردآبی گندآلود ننوشند.	اسمی / فعلی	سرکشان / ننوشند	جزآبی جوشان وزردآبی گندآلود (۲۵)
پروا پیشگان را باغ ها و تاک	اسمی / فعلی	پروا پیشگان را /	باغ ها و تاک هایی(۳۲)

هایی است.		است	
پروا پیشگان را دخترانی نارپستان است و دخترانی همسال (۳۳)	اسمی/فعلی	پروا پیشگان را/ دخترانی / است ۲بار	و دخترانی نارپستان و همسال (۳۳)
و پروا پیشگان را جام هایی لبریز(از شراب بهشتی) است.	اسمی/فعلی	پروا پیشگان را/ است	و جام هایی لبریز(از شراب بهشتی) (۳۴)
پروا پیشگان در آنجا هیچ سخن لغو و هیچ سخن دروغی نشنوند	اسمی	پروا پیشگان /هیچ سخن	در آنجا هیچ سخن لغو و دروغی نشنوند (۳۵)
پاداشی است از سوی پروردگارت ،بخششی کافی و حساب شده است	فعلی	است	پاداشی است از سوی پروردگارت ،بخششی کافی و حساب شده (۳۶)
همان پروردگار اسمان ها و پروردگار زمین و آنچه میان آن هاست، خدای رحمان، که یارای سخن گفتن با او را ندارند	اسمی	پروردگار ۲بار	همان پروردگار اسمان ها و زمین و آنچه میان آن هاست، خدای رحمان، که یارای سخن گفتن با او را ندارند (۳۷)
در روزی که روح(موجودی برتر از فرشتگان) و روزی که فرشتگان به صف ایستند ، سخن نگویند جز آن کس که خدای رحمان او را رخصت دهد و او گفتاری درست گوید	اسمی	روزی که/ او	در روزی که روح(موجودی برتر از فرشتگان) و فرشتگان به صف ایستند ، سخن نگویند جز آن کس که خدای رحمان او را رخصت دهد و او گفتاری درست گوید (۳۸)
همانا شما را از عذابی نزدیک بیم دادیم ، در روزی که آدمی	اسمی	روزی که	همانا شما را از عذابی نزدیک بیم دادیم ، در

به آنچه با دست های خودش پیش فرستاده می نگرد و روزی که کافر گوید ، ای کاش خاک بودم(وچنین سرنوشتی نداشتم)			روزی که آدمی به آنچه با دست های خودش پیش فرستاده می نگرد و کافر گوید ، ای کاش خاک بودم(وچنین سرنوشتی نداشتم) (۴۰)
--	--	--	---

عنصر حذف در این ترجمه شامل ۳۶ مورد است. بیشترین نوع حذف نیز به حذف اسمی بازمی-

گردد.

ج) جانشینی

در این ترجمه کلماتی که جانشین واژگان قبل شده اند و به جای آن‌ها به کاررفته اند شامل موارد زیر است.

۱. واژه "خورشید" در آیه ۱۳ جانشین واژه "چراغی درخشان و گرما بخش" در همین آیه شده است.
۲. واژه "سرکشان" در آیه ۲۲ جایگاه بازگشت سرکشان است. جانشین واژه "کافران" در آیه ۲۱ شده است.
۳. واژه "آنجا" در آیه ۳۵ در آنجا هیچ سخن لغو و دروغی نشنوند. جانشین واژه "باغها" در آیه ۳۲ شده است.
۴. واژه "همان" در آیه ۳۷ همان پروردگار آسمانها و زمین و آنچه میان آنهاست، خدای رحمان، که یارای سخن گفتن با او را ندارند. جانشین واژه "پروردگارت" در آیه ۳۶ شده است.
۵. واژه "آنها" در آیه ۳۷ جانشین واژه "آسمانها و زمین" در همین آیه شده است.
۶. واژه "خدای رحمان" در آیه ۳۷ جانشین واژه "پروردگار آسمانها و زمین" در همین آیه شده است.
۷. واژه‌ها و جملات "روزی که در صور دمیده شود" در آیه ۱۸ "روزی که روح و فرشتگان به صف می‌ایستند" در آیه ۳۸ "روز حق" در آیه ۳۹ "روزی که" در آیه ۴۰، جانشین واژه "روز جدایی" در آیه ۱۷ شده است.

بر این اساس تعداد واژگان جایگزین در این ترجمه شامل ۱۰ مورد است و به طور کلی عوامل انسجام دستوری ۹۲ مورد می‌باشد که در انسجام و ارتباط این متن تأثیر زیادی داشته است.

عامل دستوری			فراوانی	عنوان
جانشینی	حذف	ارجاع	عوامل / مجموع / درصد	ترجمه سوره نبا از حسین استاد ولی
۱۰	۳۶	۳۶	فراوانی عوامل	
۹۲			مجموع	

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر، عوامل انسجام دستوری را در سوره نبا و ترجمه فارسی آن از حسین استاد ولی را بررسی کرده است. براساس بررسی‌های به عمل آمده و با توجه به جامعه آماری این تحقیق که سوره مبارکه نبا با ۴۰ آیه و ترجمه حسین استاد ولی از این سوره را در برمی‌گیرد واژگان این سوره با ترجمه‌ی منتخب به دقت بررسی شده‌اند و کلیه روابط انسجام دستوری بین آن‌ها در نمودارها و جداول دسته‌بندی شده‌اند. حال در ادامه به سوالات پژوهش و پاسخ به آن‌ها می‌پردازیم.

- کدام یک از عناصر انسجام دستوری در ترجمه حسین استاد ولی بیشترین کارکرد را داراست؟ عامل دستوری ۹۲ مورد از این انسجام را در برمی‌گیرد هر یک از عناصر انسجام دستوری نیز از بیشترین بسامد وقوع عبارتند از عنصر حذف و عنصر ارجاع هر دو با ۳۶ مورد، و عنصر جانشینی با ۱۰ مورد که سبب انسجام بخشی به این ترجمه شده‌اند.
- کدام یک از ابزارهای انسجام دستوری در سوره مبارکه نبا نمود بیشتری دارد؟ در سوره مبارکه نبا نیز انسجام دستوری با ۸۰ مورد از عوامل انسجامی در سوره نبا را تشکیل می‌دهد در میان عناصر سه‌گانه انسجام دستوری بیشترین بسامد وقوع متعلق به عنصر ارجاع با ۵۵ مورد، و به ترتیب عنصر حذف ۲۵ مورد و عنصر جانشینی ۰ مورد را دارا هستند. عنصر ارجاع در ترجمه و متن سوره بیشترین نمود را دارد بنابراین کلیه عوامل انسجامی معرفی شده از سوی هلیدی و حسن در سوره مبارکه نبا و ترجمه‌ی منتخب آن وجود دارد.

پی‌نوشت

۱ ترجمه سوره نبا از حسین استاد ولی

به نام خداوند بخشنده مهربان* (کافران) یکدیگر را از چه می‌پرسند؟ (۱) از آن خیر بزرگ (قیامت) (۲) همان که درباره آن گوناگون‌اند (۳) هرگز (چنین نیست که آنان پندارند) به زودی خواهند دانست (۴) باز هم هرگز! به زودی خواهند دانست (۵) آیا زمین را بستری گسترده نکردیم؟ (۶) و کوه‌ها را میخ‌هایی (برای زمین تا از جنبش بازماند)؟ (۷) و شما را جفت (مرد و زن) آفریدیم (۸) و خواب شما را مایه‌ی آرامش ساختیم (۹) و شب را پوشش (برای استراحت شما)

کردیم (۱۰) و روز را وقت کار و فراهم کردن مایه زندگی ساختیم (۱۱) و بر فراز شما هفت آسمانی محکم و استوار بنا کردیم (۱۲) و چراغی درخشان و گرما بخش (خورشید) پدید کردیم (۱۳) و از ابرهای فشرده و گرانبار آبی روان و ریزان فروفرستادیم (۱۴) تا به سبب آن دانه و گیاهی برآریم (۱۵) و بوستان‌هایی بادرختان سر به هم آورده (۱۶) همانا روز جدایی وعده گاه (ما) است (۱۷) روزی که در صور دمیده شود پس گروه گروه (به صحنه محشر) می‌آیند (۱۸) و آسمان گشوده شود و به صورت درهایی درآید (برای نزول فرشتگان) (۱۹) و کوه‌ها گردش داده شوند و به صورت سرابی در- آیند (۲۰) همانا دوزخ کمینگاه (کافران) است (۲۱) جایگاه بازگشت سرکشان است (۲۲) که سال‌های سال در آن بمانند (۲۳) در آنجا هیچ نسیم خنکی نیابند و هیچ آشامیدنی نچشند (۲۴) جز آبی جوشان وزردآبی گندآلود (۲۵) که سزایی همگون (با کارهای آنان) است (۲۶) چرا که آنان انتظار و باور به حسابی نداشتند (۲۷) و آیات ما را سخت انکار و تکذیب کردند (۲۸) و ماهر چیزی را در نوشته‌ای شمار کرده‌ایم (لوح محفوظ یا نامه اعمال) (۲۹) پس بچشید که شما را هرگز جز عذاب نیفزاییم (۳۰) همانا پروا پیشگان را کامیابی (بزرگ) است (۳۱) باغ‌ها و تاک‌هایی (۳۲) و دخترانی نارپستان و همسال (۳۳) و جام‌هایی لبریز (از شراب بهشتی) (۳۴) در آنجا هیچ سخن لغو و دروغی نشنوند (۳۵) پاداشی است از سوی پروردگارت، بخششی کافی و حساب شده (۳۶) همان پروردگار آسمان‌ها و زمین و آنچه میان آن‌هاست، خدای رحمان، که یاری سخن گفتن با او را ندارند (۳۷) در روزی که روح (موجودی برتر از فرشتگان) و فرشتگان به صف ایستند، سخن نگویند جز آن کس که خدای رحمان او را رخصت دهد و گفتاری درست گوید (۳۸) آن است روز حق، پس هر که خواست می‌تواند راه بازگشتی به سوی پروردگار خود پیش گیرد (۳۹) همانا شما را از عذابی نزدیک بیم دادیم، در روزی که آدمی به آنچه با دست‌های خودش پیش فرستاده می‌نگرد و کافر گوید، ای کاش خاک بودم (و چنین سرنوشتی نداشتیم) (۴۰)

منابع

قرآن کریم

- احمدی، علیرضا و استواری اصلان، انسجام متنی ابزاری زبان شناسی برای شناخت سبک‌های ادبیات فارسی، *مطالعات زبانی بلاغی*، س ۲، ش ۳، صص ۷-۱۳۹۰، ۲۰ ش.
- آقاسی، سمیرا، انسجام در سوره‌های کوتاه و بلند قرآن: بررسی ترجمه سوره‌های جزء ۳۰ و ۱۷ از ترجمه محمد کاظم معزی، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان، دانشگاه سمنان، ۱۳۹۵ ش..
- استاد ولی، حسین، ترجمه قرآن کریم، انتشارات اسوه، ۱۳۸۸ ش.
- امرائی، محمد حسن، تحلیل انسجام غیرساختاری در سوره لیل با رویکرد زبان شناختی نقش‌گرا، *فصلنامه ذهن*، ش ۷۷، صص ۲۱۵-۲۴۴، ۱۳۹۸ ش.
- امرای، محمد حسن، رضایی هفتاد در، غلامعباس، زند و کیلی، محمد تقی، ارزیابی مقایسه‌ای انسجام در سوره علق و ترجمه آن از حداد عادل براساس نظریه هالیدی و حسن، *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، س ۷، ش ۱۶، صص ۱۱۹-۱۴۸، ۱۳۹۶ ش.
- اورکی، غلامحسین و ویسی، الخاص، بررسی تطبیقی عناصر انسجام متنی در سوره مبارکه ناس و ترجمه فارسی آن بر پایه نظریه انسجام متن هالیدی و حسن، *دوفصلنامه تخصصی علوم قرآن و تفسیر معارج*، س ۲، ش ۱، صص ۱۲۹-۱۴۶، ۱۳۹۵ ش.

بحیری، سید حسن، علم اللغة النص، المفاهیم و الاتجاهات، بیروت: مکتبه لبنان ناشرون، الطبعة الاولى، ۱۹۹۷م.

پاشازانوس، احمد ونبی پور، مریم، عوامل انسجام در سوره زلزال (بر اساس نظریه هالیدی و حسن). پژوهشنامه معارف قرآنی، س ۸، ش ۳۰، صص ۸۱-۱۰۱، ۱۳۹۶ش.

جعفری، مهدی، انسجام ساختاری و محتوایی قرآن و نقد شبهات تناقض نمایی آیات، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گرایش آشنایی با منابع اسلامی، دانشگاه معارف اسلامی، ۱۳۸۹ش.

جلالی، نیوشا، تصریح در ترجمه قرآن: مورد پژوهی سوره یوسف، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مترجمی زبان انگلیسی، دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۹۰ش.

خرمشاهی، بهاء‌الدین، نقد و بررسی ترجمه حسین استاد ولی، نشریه ترجمان وحی، ش ۲۱، صص ۲۴-۳۹، ۱۳۸۶ش.

خوش منش، ابوالفضل، بررسی تدوین و انسجام آیات قرآن از منظر شرق شناسان و آیت‌الله طالقانی، پژوهش نامه علوم و معارف قرآن کریم، س ۱، ش ۸، صص ۳۳-۵۰، ۱۳۸۹ش.

رحیم‌زاده، سمیه، بررسی انسجام سوره مومنون باتکیه بر نظریه هالیدی و حسن (۱۹۷۶)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته زبان و ادبیات عربی، دانشگاه الزهراء(س)، ۱۳۹۴ش.

رحیمی، مریم، بررسی عناصر انسجامی در دو سوره مبارکه یس و صفات، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته زبان شناسی همگانی، دانشگاه پیام نور واحد تهران جنوب، ۱۳۹۲ش.

رحیمی، معصومه، بررسی انسجام دستوری و واژگانی سوره هود (با تکیه بر نظریه هالیدی و حسن)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته زبان و ادبیات عربی، دانشگاه الزهراء(س)، ۱۳۹۳ش.

سارلی، ناصرقلی و ایشانی، طاهره، نظریه انسجام و هماهنگی انسجامی و کاربست آن در یک داستان کمینه فارسی (قصه نردبان)، فصلنامه زبان پژوهی، س ۲، ش ۴، صص ۵۱-۷۷، ۱۳۹۰ش.

صلح‌جو، علی، گفتمان و ترجمه، تهران: نشر مرکز، ۱۳۹۱ش.

عباسی، صفر، بررسی عناصر انسجام متنی در مجموعه "یأتی العاشقون الیک" محمد الفیتوری در پرتو رویکرد مایکل هالیدی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته زبان و ادبیات عربی، دانشگاه گیلان، ۱۳۹۶ش.

قرائتی، محسن، تفسیر نور، جلد ۱۰، انتشارات تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۷ش.

قیم، عبدالنبی، فرهنگ معاصر عربی-فارسی، تهران: چاپ فرهنگ معاصر، ۱۳۸۴ش.

مسبوق، سید مهدی و دلشاد، شهرام تحلیل انسجام و هماهنگی انسجامی در مقامه مضیربه بدیع الزمان همدانی، دو ماهنامه‌ی جستارهای زبانی، ۷۵، ش ۱، صص ۱۵۱-۱۷۲، ۱۳۹۵ش.

نورالهدی، فاتح، الاتساق والانسجام فی القرآن الکریم "سورة صفات أئودجاً"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته زبان و ادبیات عربی، جامعه عبدالحمید بن بادیس-مستغاثم، ۲۰۱۹م.

ورده، أوغلیس و ملیکه بن جناد(۲۰۱۸)، الاتساق والانسجام فی القرآن الکریم سورة شمس-أنمودجاً-، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، جامعه عبدالرحمان میره-بجایه

ولیئی، یونس؛ میرزایی الحسینی، سید محمود؛ وفرهادی، محمد، عوامل انسجام متنی در سوره نوح، فصلنامه پژوهش های زبان شناختی قرآن، س ۵، ش ۱، صص ۶۹-۸۶، ۱۳۹۵ ش.
هالیدی، مایکل و رقیه، حسن (۱۳۹۳). زبان، بافت و متن، ترجمه: مجتبی منشی زاده و طاهره ایشانی، تهران: نشر علمی.